

FORMAREA INTELECTUALĂ A OFIȚERILOR ROMÂNI – DE LA TRADIȚIE LA ERA DIGITALĂ

INTELLECTUAL FORMATION OF THE ROMANIAN OFFICERS – FROM TRADITION TO DIGITAL ERA

Drd. Mihaela POPESCU*

Formarea intelectuală a ofițerilor a fost, de-a lungul timpului, o preocupare constantă în sistemul de învățământ superior militar românesc, iar răspunsurile la întrebarea „Care sunt capacitățile intelectuale de care ofițerul are nevoie pentru a avea succes în exercitarea profesiei?” au depins de evoluția fenomenului război și de orientările pedagogice ale vremii. În opinia mea, era digitală lansează câteva provocări în ceea ce privește utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală și motivația învățării. În acest articol voi prezenta analiza comparativă a formării intelectuale a ofițerilor români în sistemul de învățământ superior tradițional și în era digitală, precum și propunerea unor soluții pentru a răspunde provocărilor secolului XXI în acest domeniu.

Over the time, the intellectual formation of the officers has been a constant concern in the Romanian higher military educational system, and the answers to the question „What are the intellectual abilities needed by the officer to succeed in his profession?” depended on the evolution of warfare and the pedagogical views of each period. On our opinion, the digital era poses several challenges in using intellectual working tools (efficient lecture and information management) and in learning motivation. The aim of this paper is to do a comparative analysis on intellectual formation of the Romanian officers in the traditional higher military educational system and in the digital era, as well as to suggest some solutions to answer the challenges at the beginning of the 21st century.

Cuvinte-cheie: instrumente și procedee ale muncii intelectuale; motivația învățării.

Keywords: intellectual working tools and procedures; learning motivation.

Astăzi, războaiele nu se mai câștigă numai prin forța materială, ci și prin capacitatea de a obține avantajul informațional și de a exploata potențialul noilor tehnologii. Echipamentele digitale sunt capabile să stocheze o cantitate uriașă de informații și aceia care știu să le gestioneze sunt cei care dețin puterea. Cu alte cuvinte, nu cantitatea de informații câștigă războiul, ci capacitățile și calitățile intelectuale ale celor care le utilizează.

Formarea intelectuală presupune transformări și restructurări psihice, care sunt clasificate astfel:

a) capacități intelectuale de natură instrumentală – stăpânirea unui ansamblu de cunoștințe, priceperi și deprinderi indispensabile pentru asimilarea culturii profesionale;

b) capacități intelectuale operaționale și funcționale: spirit de observație, gândirea spațială, creativitatea, capacitatea de a depune efort intelectual susținut;

c) capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale – deprinderea unui stil propriu de învățare;

d) motivația învățării – substratul energetic care declanșează și dirijează învățarea.

Pentru a analiza formarea intelectuală a ofițerilor în învățământul superior militar românesc, am realizat următoarele demersuri:

- studiu documentar privind formarea intelectuală a ofițerilor la Școala Superioară de Război (devenită apoi Academia Militară, Academia de Înalte Studii Militare și azi Universitatea Națională de Apărare „Carol I”);

- studiul Agendei Digitale Europa 2020 și a documentelor NATO referitoare la utilizarea noilor mijloace de informare și de comunicare în educație;

- vizite de studii la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” și Academia Navală „Mircea cel Bătrân”.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: mihaela.popescu2012@yahoo.com

Formarea intelectuală a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc tradițional

Concepția asupra formării intelectuale a ofițerilor în instituțiile de învățământ superior militar românesc, începând cu Școala Superioară de Război, înființată în 1889, a evoluat în jurul celor patru categorii de transformări și restructurări psihice care concură la dobândirea autonomiei în învățare. În lucrarea unicat „Școala superioară de război. Cartea amintirii absolvenților (1889 - 1939)”, care se află la Muzeul Național Militar, sunt publicate memoriile absolvenților acestei instituții, începând cu prima promoție (1889) și până în 1939. Ulterior, lucrarea a fost completată cu amintirile absolvenților până în 1995. Exemplele pe care le voi prezenta în continuare sunt preluate din această lucrare¹. Din perspectiva formării intelectuale, sunt semnificative câteva idei exprimate de către absolvenții acesteia:

- general de corp de armată Cihosky Henric (promoția 7, 1897): Școala Superioară de Război i-a mărit spiritul de observație și l-a dispus „spre o critică rezonabilă”; muncă sistematică și ordonată, astfel încât „fiecare absolvent s-a trezit cu o metodă de lucru proprie, în raport cu cultura și temperamentul său”;

- general de divizie Ioan Prodan (promoția 14, 1904): „Școala de Război ne-a învățat cum să citim o carte de Tactică și Strategie”;

- colonel Alexandru Ștabu-Vasilescu (promoția 28, 1922): „Profesorii nu ne-au impresionat niciodată prin abilitatea și frumusețea literară a expunerilor lor, ci profund și numai prin întinderea cunoștințelor lor, profunzimea și claritatea judecății lor și mai ales prin logica concluziunilor lor”.

- general de armată (post mortem) Vasile Milea (promoția 57, 1952) mărturisește că academia i-a oferit baza absolut necesară pe care să clădească cultura militară: „Sunt convins că nicio instituție de învățământ nu poate da diplomă pe viață, mai ales în condițiile actualei revoluții științifice și tehnice”.

Analizând cele de mai sus, prin prisma categoriilor de transformări psihice specifice formării intelectuale, se constată următoarele:

- capacitatea intelectuală denatură instrumentală căreia i se acorda o atenție deosebită era, evident, învățarea limbajului specific domeniului militar;

- capacitățile intelectuale operaționale și funcționale pe care se puneau un accent deosebit erau:

spiritul de observație, gândirea spațială (în special, orientarea pe hartă și în teren), capacitatea de a depune efort intelectual susținut (mulți absolvenți amintesc de un program de studiu încărcat, care solicita un efort intelectual foarte serios și multe renunțări în ceea ce privește viața privată). Efortul intelectual este asociat cu trăsături de voință și caracter care sunt cultivate în organizația militară: perseverența, spiritul de inițiativă, încredere în sine, simțul răspunderii. Creativitatea era încurajată în cadrul activităților în care se solicitau soluții originale;

- capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale (lectura eficientă) era recunoscută ca și cheie spre autonomia în învățare, pregătind terenul pentru ceea ce azi numim învățarea pe tot parcursul vieții;

- motivația învățării este dată de modelele pe care dascălii le ofereau (elementul extrinsec), dar și de obiectivele personale (elementul intrinsec).

Metodele utilizate pentru formarea intelectuală a ofițerilor români au fost, în general, cele specifice curentului behaviorist (repetiția, memorarea, exercițiul, întărirea pozitivă și negativă). Totuși, regăsim și metode euristice (conversația euristică, problematizarea), conform relatărilor unor absolvenți, cum ar fi:

- Generalul de brigadă Alexandru Cornățeanu (promoția 3, 1893) menționează că maiorul Alexandru Averescu preda cursul de Stat-major prin metoda rațională, mergând „de la simplu la compus”, folosind argumentarea și jocul de război ca metode.

- Generalul de corp de armată Cihosky Henric (promoția 7, 1897) povestește despre metoda interogației folosită la cursul de istorie militară în care nu partea descriptivă a campaniei interesa, ci se făceau interogări de genul: Care a fost concepția strategică a campaniei? Ce dispozitiv a luat generalul comandant pentru realizarea concepției? În ce condiții s-a angajat bătălia? Ce observații avem asupra oportunității campaniei, ținând cont de situația politico-militară de la acea epocă?

- Colonelul Alexandru-Ștabu Vasilescu (promoția 28, 1922) își amintește de „discuțiunile în contradictoriu” care dădeau naștere la conflicte de idei, foarte utile, deoarece creșteau interesul și participarea elevilor.

- Apreciind tactul pedagogic al unor profesori, locotenent colonel Pelimon Alexandru (promoția

35, 1929) arată cum au fost deprinși cu „elemente de raționament pentru ca astăzi să putem dezlega orice problemă, chiar cu factori noi” (se referea la mijloacele noi de luptă).

• Colonelul Gheorghe Boaru (promoția 85, 1980, Facultatea de arme, specialitatea Transmisiuni) relatează despre aplicațiile în teren: „Acțiunile aviației inamice erau marcate în timpul real, stabilit de participanții la aplicație (ofițeri-elevi numiți în funcțiile de comandanți de regimente, divizii), prin survolarea zonei de escadrile de aviație”.

Provocări ale formării intelectuale a ofițerilor români în era digitală

Era digitală aduce sistemului militar o serie de avantaje precum: reducerea volumului echipamentelor (ceea ce se traduce și într-un consum redus de energie), capacitatea mare de stocare a datelor, rata de transfer a informației

- valorificarea avantajelor societății informaționale;
- luarea în considerare a nevoilor generației „Y” așa cum o numește cercetătorul Marc Prensky², care îi descrie pe tinerii studenți ca având un potențial crescut de interpretare și de corelare a imaginilor în mișcare, capacitate de analiză și putere de memorare pe termen lung scăzute, gestionarea mult mai eficientă a informației în format electronic, decât pe suport de hârtie;
- orientările NATO și ale Uniunii Europene referitoare la utilizarea noilor mijloace de informare și de comunicare în educație.

b) Din analiza formării intelectuale a ofițerilor români în sistemul de învățământ superior militar tradițional, comparativ cu cel din era digitală, rezultă

Tabelul nr. 1

Tipuri de transformări și restructurări psihice în educația ofițerilor români

Tipuri de transformări și restructurări psihice	Sistemul de referință	Sistemul de învățământ superior militar românesc tradițional	Sistemul de învățământ superior militar românesc în era digitală
Capacități intelectuale de natură instrumentală		Limbajul de specialitate	Limbajul de specialitate + Limbi străine + Limbajul digital
Capacități intelectuale operaționale și funcționale		Spirit de observație Gândirea spațială Creativitatea (originalitatea) Efort intelectual susținut	Spirit de observație Gândirea spațială Creativitatea (originalitatea + flexibilitatea) Efort intelectual susținut
Capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale		Lectura eficientă	Lectura eficientă + Gestionarea informației
Motivația învățării		Modele Obiective personale	Modele Obiective personale

mult mai mare decât cu echipamente *analogice*. În urma vizitelor de studii la instituțiile de învățământ superior militar din România menționate la începutul acestui material și a documentării pe care am realizat-o în perioada ianuarie - iunie 2015, în cadrul acestor vizite, în ceea ce privește formarea intelectuală a studenților, am ajuns la următoarele concluzii:

a) În cadrul instituțiilor de învățământ superior militar din România s-a regândit formarea intelectuală a ofițerilor, pe următoarele baze:

principalele tipuri de transformări și restructurări psihice, prezentate în tabelul nr. 1, astfel:

Studenții militari de azi nu întâmpină dificultăți în însușirea limbajului digital, în însușirea limbii engleze (ca vehicul în societatea globalizată) și nici în utilizarea echipamentelor digitale. Pentru alinierea la cerințele NATO, prin Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. M 21 din 05.02.2010 s-a reglementat evaluarea competențelor lingvistice și a fost definit profilul lingvistic standardizat al personalului din Ministerul Apărării Naționale,

conform STANAG 6001. Comitetul Militar al NATO (Military Committee) a stabilit ca SACT (Supreme Allied Command Transformation) să conducă și să dezvolte e-learning, principiile de bază ale acestei inițiative fiind: eficiență, eficacitate și accesibilitate; creșterea implicării membrilor și partenerilor; asigurarea ghidurilor și standardelor pentru dezvoltarea capacității e-learning³. De asemenea, în acord cu Agenda Digitală Europa, instituțiile de învățământ superior militar românesc au adoptat sistemul e-learning considerându-l util pentru crearea unui context educațional care se pliază pe nevoile și particularitățile studenților, dar și pe nevoile sistemului militar. Referitor la capacitățile intelectuale și funcționale, se recunoaște rolul creativității în formarea intelectuală a viitorilor ofițeri, dar față de sistemul tradițional în care accentul era pus pe originalitate, în sistemul actual accentul cade pe flexibilitatea gândirii, având în vedere că actualul câmp de operații este caracterizat de schimbări rapide și un grad de incertitudine ridicat. Metodelor folosite în mod tradițional în învățământul superior militar românesc pentru formarea intelectuală (prelegerea, argumentarea, jocul de război, călătoriile de studii, aplicațiile pe teren și pe hartă, metoda interogației, problematizarea) li s-au adăugat în secolul XXI metode specifice erei digitale: simularea utilizând echipamente digitale, învățământul deschis la distanță.

În opinia mea, era digitală lansează câteva provocări în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor români în instituțiile de învățământ superior, cum ar fi:

a) Provocări referitoare la utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală:

• *superficialitate în ceea ce privește lectura (citirea și înțelegerea textelor)* – modul de citire a textului s-a modificat semnificativ, în sensul că hypertextele conțin linkuri către alte informații și studenții nu mai sunt obișnuiți să se concentreze pe analiza în profunzime a unui text, impulsul fiind acela de a sări de la o bază de date la alta, de la o pagină web la alta;

• *gestionarea informației* – identificarea, evaluarea, prelucrarea, utilizarea și diseminarea informației este un proces complex, cele mai multe dificultăți ale studenților apărând în ceea ce privește evaluarea calității informațiilor;

b) Provocări referitoare la motivația învățării:

• *capacitatea de reflecție mult diminuată* – practic, studenții nu acordă timp pentru acest

moment al învățării, deoarece trec rapid la o nouă sarcină de lucru;

• *motivația învățării scăzută în cazul învățământului deschis la distanță* – cel care studiază se poate simți izolat, fără suport afectiv din partea profesorului și a colegilor.

Soluții posibile pentru a răspunde provocărilor erei digitale în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc

În opinia mea, pentru a răspunde adecvat provocărilor erei digitale, în formarea intelectuală a ofițerilor români se pot adopta următoarele soluții:

a) Dezvoltarea capacității de sinteză a studenților militari

Practic, studentul trebuie să asambleze informațiile, astfel încât să capete sens atât pentru cel care sintetizează, cât și pentru alte persoane. De aceea, este important ca sarcinile de învățare să vizeze sinteze care pot fi de mai multe tipuri: narațiuni (un proiect cu o temă dată), taxonomii (clasificări, diagrame, tabele, scheme relaționale), concepte complexe (războiul bazat pe rețea, Blitzkrieg, războiul cibernetic, războiul asimetric), reguli și aforisme (legile războiului formulate de către Clausewitz), metafore și teme puternice (modelul războiului bazat pe rețea), imagini (postere, fotografii), teorii (teoria haosului). Tratarea inter- și transdisciplinară a unor teme este o formă de sinteză care trebuie avută în vedere în timpul studiilor academice, deoarece viața profesională nu e „compartimentată” pe discipline. Teme precum globalizarea și amenințările teroriste se pretează la o abordare transdisciplinară. Atunci când li se cere studenților să elaboreze sinteze, trebuie stabilite în prealabil criteriile care vor sta la baza evaluării calității lucrărilor.

b) Dezvoltarea capacității de a identifica și de a evalua datele/informațiile relevante și de a le prezenta într-o formă accesibilă beneficiarului

Din această perspectivă, pledăm pentru educarea atât a receptorului, cât și a transmițătorului informației, astfel încât să ajungă la cunoaștere prin parcurgerea acelorași scheme logice, iar „filtrele” personale să nu aducă atingere calității informației gestionate⁴, scopul final fiind recunoașterea și

valorificarea oportunităților apărute într-un câmp de luptă multidimensional, flexibil și dinamic. În acest context, este de interes conceptul „cognitive readiness” (operativitate cognitivă) care se referă la componente cognitive esențiale care îl fac pe ofițer capabil să acționeze creativ în situații complexe, neașteptate și haotice⁵. Aceste componente privesc: înțelegerea situației/inteligența situațională (*situation awareness* – ce este și ce poate deveni situația), memorie, transfer, metacogniție, procesarea automată, rezolvarea de probleme, luarea deciziilor, flexibilitate mentală, creativitate, leadership. Pe de altă parte, operativitatea cognitivă se referă la pregătirea mentală necesară (incluzând aici abilități, cunoștințe, motivație, dispoziția personală) pentru a realiza și a susține acțiunea competentă (*competent performance*) în contextul complex și incert al operațiilor militare moderne⁶.

c) Implicarea cadrelor didactice în activități de formare continuă pentru dezvoltarea competențelor de utilizare a sistemului Blended learning

Strategia de Transformare a Armatei României prevede în domeniul învățământului pentru perioada 2016-2025 „definitivarea și implementarea prevederilor publicațiilor, standardelor și cerințelor NATO privind organizarea și desfășurarea învățământului, alinierea procesului de formare și dezvoltare profesională a personalului militar, cu cel practicat în țările membre NATO, dezvoltarea învățământului distribuit la distanță precum și eficientizarea fluxului informațional și a cooperării între instituțiile militare de învățământ”⁷.

Învățământul distribuit la distanță prezintă numeroase avantaje, cele mai multe vizând aspectul informativ al educației. Din perspectiva formării intelectuale a ofițerilor, consider că, la nivelul studiilor de licență și masterat, sistemul Blended learning (care îmbină activitățile la distanță cu cele față în față) este cel mai eficient, deoarece este evitat unul dintre riscurile „tehnologizării” procesului învățării, și anume absența elementului afectiv-motivațional. De asemenea, se evită excesul de activități colaborative pe o platformă e-learning care nu lasă loc pentru timpul de reflecție pe care fiecare student trebuie să îl „consume” individual, iar uneori sub îndrumarea profesorului. Consider

că implicarea cadrelor didactice în activități de formare continuă pentru dezvoltarea competențelor de utilizare a sistemului Blended learning este importantă pentru asigurarea raportului optim între formativ și informativ în pregătirea ofițerilor. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” poate susține acest demers prin Departamentul pentru Învățământ Distribuit Avansat la Distanță care are calitatea de partener în rețeaua de excelență ADL Partnership Network și care organizează anual Conferința Internațională eLSE „eLearning and Software for Education”.

Concluzii

Din analiza formării intelectuale a ofițerilor în sistemul de învățământ superior militar românesc, se desprind următoarele concluzii:

- în sistemul tradițional, formarea intelectuală viza: capacități intelectuale de natură instrumentală, capacități intelectuale operaționale și funcționale, capacitatea de a utiliza instrumente și procedee ale muncii intelectuale, motivația învățării;

- în sistemul actual, influențat puternic de specificul erei digitale, formarea intelectuală a ofițerilor români vizează, față de sistemul tradițional, câteva elemente noi: învățarea limbilor străine, utilizarea limbajului digital, creativitate cu accent pe flexibilitatea gândirii, gestionarea informației în format electronic;

- provocările erei digitale pe care le-am identificat în ceea ce privește formarea intelectuală a ofițerilor români privesc utilizarea instrumentelor de muncă intelectuală (înțelegerea și analiza textelor, gestionarea informației) și motivația învățării (capacitatea de reflecție asupra actului învățării și motivație scăzută în cazul învățământului deschis la distanță);

- soluțiile pe care le propun vizează: dezvoltarea capacității de sinteză, dezvoltarea capacității de a identifica datele/informațiile relevante și de a le prezenta într-o formă accesibilă beneficiarului și formarea continuă a cadrelor didactice pentru utilizarea sistemului Blended learning.

Atât valorificarea oportunităților, cât și depășirea neajunsurilor pe care era digitală le aduce formării intelectuale depind de modul în care cadrele didactice sunt pregătite să dea valoare pedagogică noilor tehnologii de informare și comunicare.

NOTE:

1 *Cartea amintirilor absolvenților 1889 - 1995*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995, pp. 37-421.

2 Marc, Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants*, The Horizon, Vol. 9, No. 5, NCB University Press, 2001, pp. 1-6.

3 *E-Learning Concept*, NATO Unclassified, 2014, p. 4.

4 Gheorghe Boaru, Mihaela Popescu, *Information Quality Assurance In Network Centric Warfare*, in The 10th International Scientific Conferencies „Strategies XXI” Strategic Changes in Security and International Relations, Volume 3, April 10-11, 2014, Bucharest, p. 36.

5 Annen Hubert, Juha Makinen, Can Nakkas, *Thinking and Acting in Military Pedagogy*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Main, 2013, p. 31.

6 Florian Heinz, *Military Pedagogy – A Pragmatic Approach*, in *Military Pedagogy – an International Survey*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Mein, 2002, p. 167.

7 *Strategia de Transformare a Armatei României*, Statul Major General, București, 2007, p. 19.

BIBLIOGRAFIE

Strategia de Transformare a Armatei României, Statul Major General, București, 2007.

E-Learning Concept, NATO Unclassified, 2014.

Cartea amintirilor absolvenților 1889 - 1995, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995.

Boaru Gh., Popescu M., *Information Quality Assurance In Network Centric Warfare*, în The 10th International Scientific Conferencies „Strategies XXI” Strategic Changes in Security and International Relations, Volumul 3, 10-11 aprilie, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014.

Florian H., *Military Pedagogy – A Pragmatic Approach*, în *Military Pedagogy – an International Survey*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Mein, 2002.

Hubert A., Makinen J., Nakkas C., *Thinking and Acting in Military Pedagogy*, Editura Peter Lang, Frankfurt am Main, 2013.

Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, The Horizon, Vol. 9, Nr. 5, NCB University Press, 2001.